

HJEMSØGELSER

Når det uvirkelige bliver virkeligt

KIRSTEN MARIE RAAHAUGE

Jeg ser mosekonebryg inde i min stue, sådan lidt flygtigt mosekonebryg. Nogle gange bølger det lidt, og nogle gange, så suser det væk, som om der kommer et ordentligt vindpust. Inden for den sidste uges tid er det blevet sort mosekonebryg. Det er ligesom en sky, der forsvinder rigtig, rigtig hurtigt. Det er aldrig over en halv meter over gulvet. Det er kun i vores tilbygning, det sker. Det er også der, min datter har følt sig slemt overvåget. Aktiviteten er ikke så stor, som den har været. Gulvet har været mere eller mindre dækket af det. Det er det ikke mere. Det er kun i en del af huset. Det er røgagtigt, det bølger, pludselig forsvinder det, så kommer det igen. Noget af det sidste er, at det har været mere koncentreret. Jeg tænker på, når man ser fjernsyn, så kan det være reflekser i brillerne, men sådan er det altså ikke. Det er hvidt, røgagtigt, og så bølger det på en eller anden vis. Og på det sidste har det kun været herhenne [ved fjernsynet, hvor familien altid sidder], og så er det blevet sort. [...] Når jeg ser fjernsyn, så er det der. Hov, hvad var det? Sådan noget, der lige farer over gulvet. Sådan meget hurtigt, meget flygtigt. Der er sådan en bevægelse, som man lige ser ud af øjenkrogen. Det er bare en forstyrrelse et kort øjeblik.

Sådanne oplevelser har en kvinde i sin fjernsynsstue, en tilbygning fra 2000 til et hus i Skæring. Netop tilbygningen kan være grunden til spøgeriet, mener kvinden, som det vil fremgå senere. I resten af huset, der er fra 1964, har kvinden og hendes veninde hørt trin, og hun har hørt en dør, der blev ved med at „køre på hængslet“, for først at holde op, da hun råbte: „Nu holder du fanme op! Jeg skal sove!“

Kvindens beretning indeholder elementer, der er typiske for oplevelser af hjem søgelser: Der foregår noget, som ikke er til at forstå eller kontrollere. Det er ikke en person, et objekt eller noget andet genkendeligt, der fornemmes, men det lader til at pege hen imod noget. Det er uforståeligt, men synes svangert med betydning.

Projekt hjemsøgte huse

Den undersøgelse, jeg er i færd med at udføre, angår hjemsøgte huse.¹ Mit materiale stammer især fra interviews, kun suppleret af få overnatninger i hjemsøgte huse. Jeg håber at kunne udvide undersøgelsen til i højere grad at inkludere en sådan punktvis deltagerobservation. Dette vanskeliggøres af, at hjemsøgelse i sagens natur ikke er til at planlægge. „Blodet drypper klokken tolv!“ hører spøgelseshistorien til, ikke altid spøgelseserfaringen. *Hjemsøgelse* er et ord, der bruges af de hjemsøgte i mangel af bedre, om den aktivitet, vedkommende erfarer. Et regelmæssigt tilbagevendende tema for interviewene er da også ubehaget ved at erfare noget, man ikke forstår. *Huset* er den spatiale ramme om projektet, her optræder altså ingen parkspøgelser, som hunden i Moesgårds park, eller skibshjemsøgelse, som Den Flyvende Hollænder. Til gengæld inkluderer denne ramme ikke blot private boliger, men også teatre, museer, undervisningsinstitutioner, klostre, refugier, lufthavnshangarer m.v. Projektet er således defineret rumligt og fokuserer på relationer mellem spatiale og ekstraspatiske hændelser gennem spørgsmål, der angår, hvilke konkrete rum hjemsøgelse finder sted i, hvordan rummene ser ud, hvorledes de ændrer sig, hvad der bliver forrykket i dem eller i deres kontekst. Dette fører til en mere generel undersøgelse af, hvorledes eksempler på overnaturlige erfaringer med rum kan bidrage til at udforske, hvordan naturlige rum gestalter sig for os. De former for rum og materialitet, der udgrænses som unatur, indtegner det naturliges register og dermed de spatiale omgivelser, vi knap bemærker. Det eksplicit unaturlige udpeger det implicit naturlige rum. Dette er en forlængelse af mit almindelige arbejde med rum hen imod de forskydninger og unaturligheder, feltet også lader til at indeholde.

Det er nemt at komme i kontakt med hjemsøgte, hvilket formodentlig har den bagvendte grund, at emnet er tabuiseret. Det er sjovt at fortælle spøgelseshistorier, ubehageligt at bekende, at man har erfaret noget, man ikke kan forstå. Derfor kan det være attraktivt at tale om dette uvirkelige med en, der undersøger feltet, da det etablerer en situation, hvor det ikke bortforklares, men hvor præmissen tværtom accepteres. Jeg omtaler projektet med jævne mellemrum, og et hurtigt statistisk slag på tasken kunne være, at hvor der er 5-10 forsamlet, har en af de tilstedeværende spøgelseserfaringer. Går jeg en tur med mit spøgelses-o-meter (et apparat, der måler lavfrekvent elektromagnetisk stråling, udsendt af fx mobiltelefoner og pc'er – og spøgelser, ifølge spøgelsesjægere), vil jeg uvægerligt falde i snak med en eller flere, der har oplevet spøgelser.

Denne ekstrapatielle side ved min materielle felt har affødt en for mig ganske ny side ved rollen som antropolog. Normalt har det været informanterne (i mangel af bedre ord), der spørger, om jeg deler deres erfaringer med rum, fx når talen falder på offentlige og private rum eller kontemplative rum i forhold til

funktionelle. I nærværende felt er det kolleger og studerende, der spørger: Tror du selv på spøgelse?! Har du set nogen!? De interviewede regner med at være alene om deres erfaring, så de spørger ikke. Interessen for antropologens personlige erfaringer angår noget mere generelt: fornuftens grænseflader. Det er det overordnede forskningsprojekts fokus (se note 1) at diskutere nogle af de præmisser og grænser, vi sætter for fornuft. De rationalitetsformer, vi implicit forklarer verden gennem, ekspliciteres, når forklaringerne angår noget, der anses for at være irrationelt. Fornuftens grænseflader søger at diskutere dette gennem begrebet om det *arationelle* for at undgå den ufrugtbare dikotomi: rationel vs. irrationel. Projektet Hjemssøgte Huse fokuserer især på den rolle, rum og materialitet spiller.

De nærværende eksempler er fra Danmark, et enkelt fra Sverige, og oplevelserne har fundet sted inden for de seneste år. Som det vil fremgå, afføder det en art postmoderne spøgelse, fx erfaringer af hjemssøgelse, som ikke manes bort, men snarere fremmanes af byens lys, elektricitet, virtuelle rum og hastige transportkanaler. Desuden lader det til, at spøgerierne relaterer sig til antropologiske klassikere som ejerskab og territorialisering, hjemve og stedstilknytning, det normale og undtagelsen, kontrol og kontroltab. Spøgerierne relaterer sig endvidere til måder, hvorpå det spatiale virker som celle, filter og forbindelsesconduits. Her vil jeg begrænse mig til hjemssøgelse i huse, der fungerer som hjem. Jeg vil give eksempler på oplevelser med hjemssøgelse for herigennem at pege på nogle karakteristiske træk ved forholdet mellem hus, hjem og hjemssøgelse og desuden komme ind på måder, de hjemssøgte søger at forhindre eller formindske den hjemssøgelse på, som de oplever. For de hjemssøgte angår hjemssøgelsen overskridelse, en markering af territorial erobring, og på denne omvendte måde også på en gang fremmedgørelse og hjemliggørelse. Kort sagt er et hjemssøgt hjem et hjem i undtagelsestilstand.

Forbindelser

Hvad er det, den hjemssøgte mærker? Forklarer han det som en del af hjemmet – eller som noget fremmed? Som siddende i rummene? I tingene? Eller uafhængigt af sine materielle omgivelser? Nogle hører tubaspil og mærker cigarrøg, andre hører hestevrinsk, atter andre hører døre gå, stemmer tale sammen, mens nogle føler kulde i visse lokaler eller ser skikkelser gå og stå i stuen, mosekonebryg hvirvle. En så et lysende grønt øje bevæge sig stirrende i det nattemørke soveværelse. Udsat for sådanne grænseoverskridende erfaringer forestiller de fleste sig, at der er en forbindelse mellem hjem og hjemssøgelse, at der er grunde til undtagelsestilstanden.

En pige på 13 kom for et par år siden med sin dansk-amerikanske familie fra USA til Danmark. De besøgte blandt andet pigens onkel og tante, der bor i et hus fra omkring 1900 i Brønshøj. Det er aften og pigen sover, men ud på aftenen vågner hun ved en lyd og vil gå ned til sine forældre. På trappeafsatsen der, hvor gangen møder både en trappe op, en trappe ned og et værelse, ser hun en ung mand. Skønt han ligner et menneske, er hun straks klar over, at det ikke er en almindelig ung mand. Han er transparent, blålig, og han svæver over jorden. Hun siger 'hej', men han stirrer bare på et punkt bag hende. Hun bliver stående ret længe, måske flere minutter, så opgiver hun at kommunikere med ham. Det virker, som om det er synd for manden. Pigen er i tvivl om, hvad hun skal kalde det, hun så, men hun mener, spøgelse kommer tættest på, fordi det var transparent, blåligt, svævende og tydeligvis fra en anden tid. Det sidste udleder hun af det lasede tøj, som hun gætter på er fra 30'erne. Hun begynder at gå ned ad trappen. Det er først da, hun bliver bange. For nu kommer en arm, et ben, en hånd, en fod, lemmer fra den skikkelse, hun lige har set, ud fra væggen og griber ud efter hende. Hun ser en fragmenteret krop. Spøgelset, der før bare var afmaterialiseret, er nu skilt ad og viser sig for hende i dele, mens hun bevæger sig i stadig højere fart ned ad trappen mod forældrenes soveværelse. Fra at have stået passivt stirrende, som om hun ikke var der, forsøger det nu at fange hende.

Spøgelsets placering i et passagekrydsfelt såvel som dets fragmentering gør det til et flertydigt fænomen. Det er transparent, har ikke jordforbindelse, ej heller substans, og i sin anden fase findes det i fragmenter. Fysisk falder det fra hinanden, viljesmæssigt samler det sig fra distraktion til intention om at gribe pigebarnet. Da hun synes, skikkelsen så mager og trist ud, forestiller pigen sig, at det kan være en mand, der var fattig og døde ulykkelig, som var knyttet til og længtes efter huset. I denne forståelse tiltrækker hjemmet hjemløs søgelsen på grund af de drømme eller hændelser, det kan have lagt rum til. Pigen har på fornemmelsen, at det ikke er et hvilket som helst sted, spøgelset opsøger, men netop et hus, der betyder meget for spøgelset, og endvidere, at det er et forhold præget af tilknytning og længsel, måske efter et hjem. Dette væsen, der ikke er, hvad det giver sig ud for, og som løbende er under transformation, synes at henvise til en mere stabil betydning, nemlig hjemve.

Forbindelserne mellem hjem og hjemløs søgelse er centrale for de hjemløstes forsøg på at finde en forklaring på spøgerierne, og disse forbindelser kan tage mange former. En første bestemmelse er altså, at der faktisk etableres forbindelser mellem hjemløse søgelser og hjem.

Paralleliteter og kontemporariteter

Under hjemløse søgelser spiller fortiden én et puds, der kan føles, som om flere epoker finder sted samtidig. Som når den unge piges spøgelse var klædt i 30'ertøj, men

optrådte i 2000-årene, eller når en anden ung pige så halvtransparente væsner i kapper og andet ikke-nutidigt tøj komme imod sig på gangen, hun boede ud til, da hun gik på efterskole for ca. 10 år siden (Raahauge 2008c:57). Der er måske tale om parallelle tider i samme rum, mener nogle. Det er, som om der er fortidige ekkoer i væggene, spor i rummene. Spøgelsesjægere, altså mennesker, der går professionelt til dette fænomen (op.cit.58-60), kalder det *gengangere*, de er fastfrosset til rummene i en repetition af fortiden. Hjem søgelsen kan også fornemmes som et hul igennem fra fortiden til nutiden, og spøgelset opleves, som om det forholder sig til now-here-virkeligheden. Ifølge flere spøgelsesjægere søger sådanne spøgelse at kommunikere.² Nogle vil give et varsel eller et budskab fra det hinsidige, andre er irriterede over at blive forstyrret. En mand i 40'erne beretter om en oplevelse, han havde, da han var i 20'erne:

Cirka kl. 5 om morgenen vågnede jeg ved lyde fra overetagen. Solen skinnede allerede klart, det var i maj. Jeg var der alene, på ferie i min mors gamle træsommerhus i Småland. Vi vidste alle sammen, at det spøgte der. Der var nogen, der gik rundt ovenpå. Jeg kunne høre trin, først lige over mit hoved, så kunne jeg høre dem bevæge sig hen imod trappen. Så hørte jeg døren deroppe blive åbnet, stille, som om det var meningen ikke at forstyrre nogen. Så hørte jeg trinene fortsætte nedad trappen, meget forsigtigt. Og så hørte jeg dørhåndtaget nedenunder blive trykket ned, meget blødt og forsigtigt. Jeg blev enormt bange! Det var jeg meget bevidst om, for jeg åndede tungt, stønnede og rystede, og jeg kunne mærke mit hoved rulle rundt i angst, som knoppen på en totenschlæger! Så var det, det skete: Pludselig kunne jeg høre dørhåndtaget blive drejet tilbage igen, stille, og de bløde fodtrin på trappen og døren ovenpå, der sagte blev åbnet igen. Og så hørte jeg en stor larm lige over mit hoved: som en masse marmorkugler, der blev kastet på gulvet. Det var meget uhyggeligt. En ting er, at lydene lyder, som om de kommer fra et menneske, ikke lydene fra et gammelt træhus eller fra dyr. Men det var værre endnu, at det lød, som om spøgelset luskede, som om det var bange for at blive opdaget. Og det var om muligt endnu værre, at spøgelset faktisk reagerede på mine lyde. Det blev klar over, at jeg havde hørt ham, og fortrak. Pludselig var rollerne vendt om, for det reagerede, som om det var *mig*, der var mærkelig. Det følte unaturligt, at spøgelset så at sige kommunikerede, og det var meget ubehageligt, at det gjorde det med vrede.

Dette skete, da han boede alene i huset nogle uger. Mange af husets beboere har haft sære oplevelser. Ved en anden lejlighed vågnede to af hans brødre en nat, ved at den trævæg, de sov op ad, vibrerede. I flere minutter rystede den adskillige centimeter frem og tilbage. De lå på hver sin side af væggen, så det var først næste morgen, de opdagede, at den anden havde oplevet det samme. En lås blev drejet om indefra, netop som husets ejer skulle sætte nøglen i udefra for at låse af, og han så forbløffet på. Gæster, der er inviteret til sommerhuset for en weekend uden at kende til husets rygter, diskuterer over morgenkaffen, hvem det var, der

gik op og ned ad trappen for at gå på toiletet i nattens løb. Det var der ingen af dem, der gjorde, men alle hørte noget.

For 50 år siden forekom der andre uforklarlige hændelser i huset, fortalte datteren af en tidligere ejer. Blandt andet så hendes mor et grønt øje bevæge sig lysende, stirrende gennem det mørke soveværelse, mens moderen, der lå ved siden af sin sovende mand og datter, forskrækket fulgte det med sine. Måske er det Översen,³ der går igen. Han boede der, går rygter i landsbyen nær ved, fordi han her kunne drikke i fred. De to stockholmske søstre tog ham med til byen, hvor han døde. Oplevelserne i sommerhuset får beboerne til at overveje, om det er Översens liv fra fortiden, de får indblik i midt i nutiden. De tænker mest på det som en slags sfæriske forstyrrelser, noget, der måske ikke er overnaturligt, men som videnskaben blot ikke kan forklare endnu.

I parcelhuset i Skæring har de også paralleloplevelser. Familien på fire købte huset i 1984. Mosekonebryggen i den tilbyggede fjernsynsstue, skridtene på gangen og døren, der „kører på sine hængsler“, er ikke alt. Kvinden fortæller:

Det startede for seks-syv år siden med, at min datter følte sig slemt overvåget, når hun sad i vores tilbygning. Hun er en meget nøgtern person, som ikke tror på sådan noget. Hun havde længe oplevet noget uden at sige det. Hendes mobiltelefon begyndte også at sige mærkelige lyde. Så blev det så slemt, at hun sagde det, og vi blev enige om, at vi måtte gøre noget ved det, hun var så utryg ved. Så vi gik på nettet for at finde en spøgelsesudriver.

Det viste sig, at kvindens mand flere gange havde set en transparent skikkelse i fjernsynsstuen iført hvid skjorte og sorte bukser. Nu, hvor hans kone ville tilkalde en spøgelsesudriver, skred manden til handling: „En dag var skikkelsen der så igen, og han brugte udelukkelsesmetoden.“ Manden vidste, hvem der havde boet i huset, før de købte det. De var gået på tvangsauktion. Så han spurgte: „Er det dig?“, nævnte navnet på den afdøde tidligere ejer og sagde, at skikkelsen skulle komme med, åbnede sin bildør, bad ham stige ind og kørte ham hen til hans enke, 1 ½ km væk, i Hjortshøj. „Stig ud, her bor din kone,“ sagde han så og åbnede bildøren. Siden har datteren ikke følt sig overvåget, og faderen har ikke set skikkelsen. Det har derimod enken, viste det sig kort tid senere. Konen fortalte enkens søster, at manden havde kørt den afdøde hen til sin enke den pågældende dag, hvortil søsteren svarede: „Nå, så er det derfor. Min søster fik besøg af sin mand lige netop den dag.“ Den afdøde var tryllekunstner, det var derfor, han gik i sorte bukser og hvid skjorte. Han kaldte sig mr. Miller.⁴

I både Översens, Brønshøjvæsenets og mr. Millers tilfælde gør det sig gældende, at de formodes at opsøge et hjem, de har tilknytning til, og at de tilsyneladende ikke er tunet ind på nutiden. De bevæger sig rundt i deres tidligere hjem – eller hvad det nu har været for dem – som om det stadig væk var deres, og in-

tet er hændt siden de døde. De er ikke det, spøgelsesjægere kalder gengangere, deres manifestationer har ikke karakter af ekko i rummene, for de kommunikerer. Översen reagerer på den angstfulde prusten, som om det var den naturlige beboer, der var overnaturlig. Brønshøjvæsenet griber ud efter pigen, og mr. Miller gør simpelthen, hvad der bliver sagt. Den hjem søgte fornemmer en forvirrende dobbelthed af nutidighed og fortidighed, af nærvær og fravær, der spejler en ligeledes forvirrende forbindelse, hvad angår hjem og hjem søgelse. Forbindelsen knytter fortid og nutid sammen og er måske med til at forankre hjemmet i dets hus' historie.

Stedbundethed og hypertransmission

2000-årenes hjem er anderledes, end hjemmene var, da Freud skrev sin klassiker *Das Unheimliche*. Alligevel er den væsentlig at inddrage. De hyggelige hjem danner stadig ramme om det uhyggelige, i vor sammenhæng erfares det som en veritabel manifestation af det uhyggelige. Freud tolker *det uhyggelige* som det fortrængte, der vender tilbage. „Det uhyggelige er [...] det i sin tid hjemlige, fortrolige. Forstavelsen *u* i dette ord er imidlertid fortrængningens mærke“ (Freud 1998 [1919]:47; 1999:259). Han udvikler ligefrem en fylogenetisk teori (der senere gentages i sin ontogenetiske variation):

Lad os tage det uhyggelige ved [...] den døde, der går igen. Følelsen af uhygge er ikke til at tage fejl af. Vi – eller vore primitive urfædre – har i sin tid anset disse muligheder for virkelighed, de har været overbevist om realiteten i disse hændelser. I dag tror vi ikke længere på den slags, vi har *overvundet* denne måde at tænke på, men vi føler os aldrig helt sikre på denne nye overbevisning, det gamle lever videre i os og lurker på at blive bekræftet. Så snart der *hænder* et eller andet i vort liv, som synes at kunne bekræfte disse gamle aflagte overbevisninger, har vi følelsen af noget uhyggeligt, som man så kan komplettere med dommen: så er det alligevel sandt [...], at de døde lever videre og viser sig de steder, hvor de tidligere havde deres beskæftigelse, og så videre! (op.cit.49-50, 261-2). [kursiv i original tekst].

Den store Gesamttheorie må stå for sig selv, da vort fokus er på den lokale uhygge, gengangeriet, som Freud beskriver.⁵ Freud påpeger desuden, at „unheimlich“ (uhyggelig) er etymologisk forbundet med „heimlich“, (hjemlig, hemmelig). „Uhyggelig kan kun anvendes som en modsætning til den første betydning, ikke til den sidste“ (op.cit.23, 235-6). Uhyggeligt er både det hjemlige og det skjulte, der genkendes, når det dukker op.⁶ Freuds *das Unheimliche* trives bedst under de fænomenologiske betingelser, hvorunder børn føler angst, nemlig stilheden, mørket, det at være alene (op.cit.48-9, 56, 261, 268).

Queen Kahumanu Road 29.

Illustration: Ivar Tønsberg.

Denne dybe Unheimlichkeit er det svært at se oversat til vore dages hastige tid af virtuelle rum, af såvel stedbundethed som hypertransmission. Stilhed, mørke og ensomhed kan synes vanskelig kombinerbart med 24-timers onlineforbindelse til den globale verden, internet, fladskærme og mobiltelefoner, hvilket har vist sig under flere feltarbejder (se note 7). Det 21. århundredes hjem er simpelthen ikke gearret til det: Det er for hurtigt, for larmende, for elektronisk, for informationsbetinget, socialt, netværksorienteret og fladt til, at uhyggen kan splejse på hjemhyggen (se også Raahauge 2007a, 2007b, 2007c, 2008a).⁷ Uhygge i form af hjemssøgelsesoplevelser lader sig imidlertid tilsyneladende sagtens kombinere med cd-afspillere, mobiltelefoner og fladskærme. Flere har oplevet cd-afspillere, der går i gang med netop *den* sang: cd-afspilleren begynder af sig selv at spille sangen, den forstyrrede går hen til anlægget og slukker, sætter sig ned igen, og det genstridige anlæg starter forfra, igen og igen.⁸ Det uhyggelige gengangeri i Skæring finder sted midt i fjernsynsstuen. Sønnen i huset har ingen fornemmelse af de hjemssøgelses, som distraherer mor, far og søster fra udsendelserne og får søsteren til at føle sig overvåget.

De rumlige betingelser for hjemssøgelses er altså på den ene side traditionelt forbundet med stilhed, mørke, ensomhed, på den anden side er det modsatte velintegreret i flere hjemssøgelseserfaringer, af og til er tv, mobiltelefon og cd-afspiller endog forstærker eller kanal for oplevelsen. Spøgelses kobler sig på disse formidlende objekter, forbinder sig til det elektriske kredsløb.⁹ Spøgelses mimer den måde, almindelige danske hjem bliver brugt på: dagligt, regelmæssigt, stedsbundet og med anvendelse af elektricitet for at opnå forbindelse til andre. Spøgerierne er karakteriseret ved både at være dislokerede og lokaliserbare. Forbindelsen mellem hjemssøgelse og hjem er dobbelt, også hvad angår stedets karakter: såvel site-specific og betinget af Freuds tre gotiske props som voksende ud i de transmissionstekniske apparater, der gør ethvert hjem larmende, lysende og fladt.

Ejendomsret og manipulationer

Gespenstet fra Skæring blev kørt hjem til enken i mandens Citroën. Det er ret usædvanligt, de fleste nøjes med at tale til deres hjemssøgelses. Flere siger højt ud i rummet, at de ikke vil finde sig i tøjeriet, og at de har retten til at sige det: „Nu er det min lejlighed!“ eller „det er mig, der har købt og betalt huset. Det er mit!“ er udsagn, jeg har hørt nogle gange. En kvinde i 20'erne, der gennem fire år har boet i sin lejlighed fra 70'erne på Amager med sit barn¹⁰ og sin hund, hørte de to første år ved samme tid hver aften de samme lyde. Også gæster hørte det: Hoveddøren blev låst op, døren åbnet, og en gik ind i lejligheden.

Og det giver et ordentligt smæld, når man låser den op. Og så er der bare ingenting. Døren er lukket, der er ingenting. Så har jeg set en film engang om, at man skal sige, at nu bor jeg her, det er mig, der betaler husleje her. I skal ikke drille, men I er accepteret [...] Mit gulv, det knirker helt vildt meget. Og så kan jeg høre en komme gående. [Så en aften sagde hun højt ud i rummet:] Nu er jeg flyttet ind. Nu skal jeg også have lov at være her. Jeg skal have et liv i lejligheden, så I må ikke forstyrre. I må gerne være her.

Det er to år siden nu. Det føles noget akavet at henvende sig ud i rummet til ingen angående sit ejerskab, men for kvinden, som for flere andre, skete der noget, da hun gjorde det. Hendes usynlige gæst forsvandt næsten. Hun kan ikke høre noget længere, men hendes hund farer stadig op hver aften netop ved den tid, hun plejede at høre nøglen i låsen.

I et dobbelthus i Valby fra de første år af 1900-tallet bor en familie på fire. Kvinden i huset så tit og ret tydeligt en lille ældre mand i arbejdstøj og skintede andre væsner, som hun tolkede som hans familie, især i barnekammeret, der nu er forældrenes soveværelse på første sal. Herfra kom der desuden med jævne mellemrum madlugt, som alle kunne lugte. Det var grimt, for det var lugten af mad, som de ikke spiste eller brød sig om: kål, hakkebøf med løg, stribet flæsk, frikadeller og sovse – gammeldags dansk køkken. Naboen nægtede at have lavet mad på pågældende tidspunkter. Der var flere andre gestalter og sansefænomener i huset, men for et par år siden satte de huset i stand, og de kom helt ned til strålaget i væggen. Nu er alle hjemsøgelserne væk.

Der, hvor kvinden så den ældre mand tydeligst, ofte siddende i en gyngestol, er der nu bygget et stort skab. Jeg foreslog, at det har spærret spøgelserne inde, men kvinden mener, det hænger anderledes sammen. Mens de gjorde huset i stand, tænkte hun intenst på, at hun tilegnede sig sit territorium. Det gjorde hun for at få spøgelserne til at forstå, at huset har retmæssige ejere. Hun drev spøgelserne ud, i takt med at hun arbejdede sig ind til væggenes inderste, og foretog dermed en hjemliggørelse af huset.

Bilen, der beforder den overnaturlige gæst ud, besværgelser, der pointerer, hvem der bor i huset nu, og konkrete, feng shui-agtige forrykkelser af hjemmets materielle substanser, sådanne manipulationsteknikker virker: Forbindelsen mellem hjem og hjemsøgelse er til at ændre, i al fald somme tider.

Intentionalitet og territorialitet

I spøgelsessituationen synes rummene at indeholde noget, der med sikkerhed ikke er kommet derind, måske er dette uforklarlige endog del af rummet.

En mand i 40-års-alderen fortæller, at der er bestemt sted i hans barndomshjem altid var denne fornemmelse af en tilstedeværelse, en intention. Hans forældre bor stadig i parcelhuset i den lille stationsby på Sydsjælland. Det er et gult treplanshus fra midten af 70'erne. Da han var barn og ung i huset, mærkede han det altid trænge sig på, når han nærmede sig uvæsenets tilholdssted, men han talte aldrig om det. Det holder til i kælderen, under trætrappen, hvor campingtingene er opbevaret, og i viktualierummet ved siden af. Det værste er at komme op ad trappen, for man føler, man har det lige i hælene. Det er over for faderens studerekammer, her holder faderen meget af at sidde, tit til ud på de små timer. Han sidder med ryggen til stedet. Da vor hjemmelsmand var i 20'erne og for længst var flyttet hjemmefra, kom han og hans far tilfældigvis til at tale om det. Det viste sig, at hans far har samme oplevelse som sin søn det samme sted i huset. Faderen reagerer impulsivt, når han mærker det nærme sig, ved at tale højt til det, og sige: 'Jeg skal nok snart gå' eller lignende.

De har overvejet flere forklaringer, fx at nogen er begravet under huset, men der er ingen gravpladser, hvor huset er bygget. Faderen, der er arkæolog, har nævnt, at det måske kunne skyldes, at han har haft genstande fra udgravninger med hjemme for at registrere dem. Måske har han glemt at aflevere det jernalderbarneskelet, han engang undersøgte derhjemme? Selvfølgelig ikke, men koblingen kunne han ikke lade være med at gøre. Fornemmelsen fik far og søn til at overveje, om ting smitter af på de rum, de kommer ind i. De fornemmer ikke spor af fortiden, rungende ekkoer fra svundne verdener, men tilstedeværelse af noget, der vil dem noget, en ond vilje, der retter sig mod dem. De er enige om, at fornemmelsen stadig er der. Sidst sønnen var på besøg i sit barndomshjem, mærkede han det komme hen til sig, da han var nede ved vaskemaskinen. Det er kun, når de er alene, de mærker det.

Hvor tidligere eksempler viste, hvordan den hjemsøgte kan ændre hjemsøgelses karakter eller ligefrem få den til at forsvinde, er der i dette eksempel noget andet på spil: Det er hjemsøgelsen, der virker aktiv og viljesdrevet, mens de hjemsøgte har en mere passiv rolle. Overvejelserne over afsmitninger og over, om hjemsøgelsen er kommet udefra, angår en forståelse af hjemmet som en celle med et filter, der filtrerer noget ind, andet ud.

Denne figur kan genfindes mere bredt i forståelsen af dagligdagens passager ud og ind af boliger af ting og sager, naboer og venner, tv-programmer og internetbesøg. I spøgelsesescasen er noget ukendt kommet ind gennem hjemmets filtre. Det føles, som om det er kommet udefra, som om det ikke hører til. Freud mente, det uhyggelige er det fortrængte, hjemlige, der dukker op igen, fordi det er blevet fortrængt. Udefra eller indefra, hjemsøgelse kræver huse at vise sig i, forbindelsen mellem hjem og hjemsøgelse angår det materielle hus som betingelse for de immaterielle apparitioner. De luftige fænomener, der af og til end

ikke viser sig som andet end den stærke fornemmelse af en ond vilje, der nærmer sig, kræver et sted. Ligesom hjemmet kræver en bolig at folde sig ud i, kræver hjemmets søgelse en materiel scene at vise sin uvirkelighed på.¹¹ Forskydningen mellem hus og hjem viser sig i hjemmets søgelse. Mens hjemliggørelse kan siges at ske mod husets vilje, sker hjemmets søgelse som modstand mod hjemmet. Huset spøger, ikke hjemmet.

Abnorme overskridelser

Hjemmet i undtagelsestilstand kan specificeres yderligere: Hver gang er der tale om dårlig opførsel, og hjemmets søgelse opfattes som en abnorm og impertinent overskridelse. Nogen eller noget opfører sig på radikale og uforudseelige måder, og de, der oplever det, føler sig udsat for overgreb, en overskridelse, der har at gøre med abnormitet og anarki, med sabotage af gældende regler. Uåndgribeligheden er frustrerende, men „hjemmets søgelse“, „genganger“ og „spøgelse“ er de diffuse ord, den hjemmets søgte giver til det diffuse fænomen af overskridelse, han oplever, det er en af de residual kategorier, der kan benævne oplevelsen af saboterende, unaturlige fænomener.¹²

Et sted i Ålborg, jeg snart skal besøge i forbindelse med projektet,¹³ oplevede beboerne så mange hjemmets søgelser, at de flyttede. Nogle måneder senere talte de tilfældigt med deres tidligere nabo, der fortalte, at de nye beboere ikke var rigtig kloge: De sagde, det spøjte. De tidligere beboere hørte nu med konkrete detaljer alle deres egne hemmeligholdte spøgerier af den gamle nabos mund. Et andet sted, jeg er på vej hen til, har en familie for nylig købt og istandsat et ældre to-etagers hus i københavnsområdet, med amerikansk køkken, åbne, flydende rum, store vinduespartier, fladskærme, cd-afspillere og mobiltelefoner. De går kun nødig ovenpå, for derfra kommer der alt for voldsomme lyde. Disse eksempler fremføres for at understrege spøgelsesfænomenets mangfoldighed. Det afmonterer enhver idé om, at huset skal være gammelt, af en speciel stil eller med en egen form for genius loci. Hvad disse konkrete materielle taksonomier angår, er der ingen oplagte mønstre.

Hjemmets søgelsesoplevelserne er ikke i sig selv præmoderne eller postmoderne, men optræder i stadig nye fortolkninger, i uens hjem, tilpasningsdygtige til forskellige tider. Der er nok, der bæres med, til at de hjemmets søgte bliver ved med at kalde det „hjemmets søgelse“ og „spøgelse“, selvom oplevelsen nu ofte er koblet til højmoderne teknologiske frembringelser som elektroniske formidlende rekvisitter (cd-afspilleren), fladskærme (fjernsynsstuen), flydende rum (de nyrenoverede huse) og mobiltelefoner (datterens). De fleste hjemmets søgte, jeg har mødt, taler ikke åbent om emnet, men mange oplever dagligt fænomener, de bestemt ikke har

opsøgt og ikke kan forklare. De lader sig ikke afficere af storbyer, lys, virtuelle strømme, fladskærme, ombyggede rum, håndværkere og nye huse.

Kontroltab, afmagt og tvivl

De fleste hjemløse, når de er alene. Samtidig er der noget socialt på spil: Mange af de hjemløse mener, spøgelserne kommunikerer, og flere kommunikerer med dem. Dette relationelle aspekt, der vender sig mod det hinsidige, lader sig genfinde i Adrienne Heijns forståelse af islandske drømme som bro mellem levende og døde (Heijnen 2006:26-7) og også i Birgitte Nitters undersøgelse af huldufólk i Island (Nitter 2006:34). Rannveig Lárusdóttir Reumert accentuerer de relationer, der vender sig mod det dennesidige, idet hun peger på, at den islandske tradition for at udveksle fortællinger om overnaturlige fænomener er fællesskabsorienteret (Reumert 2007). De her beskrevne spøgelsesoplevelser peger hen imod, at det modsatte er tilfældet i Danmark. Her udveksles nok klassiske spøgelseshistorier, men ikke ofte personligt erfarede hjemløse. Denne mangel på fælles forståelsesramme, inden for hvilken hjemløse og deslige kan artikuleres, forstærker fornemmelsen af kontroltab og af at bevæge sig hinsides al fornuft. Den hjemløse er nødsaget til at lade en kattelem stå åben for tvivl, skønt han/hun hellere så tvivlens mulighed udskiftet med sikker viden.

Hul, forskudt og ugribelig

Antropologier om hjemløse huse og andet uvæsen må trækkes med denne mangel på kontrol. Hvorledes begribe det ubegribelige? Ikke alt lader sig begribe, mens det er muligt at finde forklaringer på det meste. Somme tider fører sådanne forklaringer til bortforklaringer, der sætter det mudrede i parentes. Netop det mudrede, den lille rest af mørke, er det, det empiriske objekt „hjemløse“ lever af. Det kan ikke klarlægges ved antropologiske belysninger, uden at studieobjektet også forsvinder. Det lader sig ikke se i lys. Denne relation mellem metode og objekt er helt almindelig og peger på det forhold, at nok må man tage skalpel og pandelampe med på feltarbejde, men også acceptere, at mosekonebryg „er sådan en bevægelse, som man lige ser ud af øjenkrogen“, som damen fra Skæring formulerede det. Dette intrikate forhold forstærkes af, at antropologen som nævnt sjældent er til stede (eller hjemløse, se note 13), når den hjemløse ser mosekonebryg. Der er altså sjældent fælles erfaringshorisonter i form af konkrete oplevelser mellem hjemløst og antropolog. Spøgerier er eksempler på den del af livet, der ikke lader sig belyse direkte, skyggefænomener og ukalibrerede i forhold til den almindelige dagligdag, som de er.

Jacques Derrida griber dette problem og løfter det til en mere generel kritik af ideen om stabile ontologier i sit værk *Spectres of Marx* (1994) (se også Raahauge 2008a). Derridas ærinde er at genlæse Marx i den hensigt at fjerne ham fra de mange banale læsninger for i stedet at fremhæve hans bidrag til idéhistorien. Derrida løfter denne specifikke læsning ind i en mere generel ontologikritik, idet han peger på filosofiens farlige tendens til at etablere stabile ontologier. I dette arbejde på at dekonstruere vedtagne monolitter og reetablere en ny, ikke-essentialiserende filosofi er spøgelse en velegnet metafor. Det begynder med Marx' Gespenst, men angår spøgelse som generaliseret figur. Når denne metafor her søges manet tilbage til en konkret spøgelsesologi, er det, fordi Derrida er umådelig præcis i sin etablering af begrebet spøgelse. Det artikulerer hans ontologikritiske position, men lader sig også transportere til et empirisk niveau og viser sig produktivt som analytisk redskab til at diskutere denne teksts konkrete spøgelseserfaringer. Metaforen vender tilbage og giver mening, den gen-konkretiseres.

Derrida påpeger altså, at filosofien i sine ontologiske bestræbelser er gerådet ud i den blindgyde at definere, stabilisere, essentialisere. Derved bliver vi blinde for det betydningsfulde, men flygtige: forskel, spor, brud, forskydninger. Spøgelse er en figur, der inkarnerer disse antiessentialiserende karakteristika. Spøgelse er hult, det er ikke det, det giver sig ud for. Derrida gør derfor spøgelse til metafor for, hvad ontologier ikke griber, og på denne bagvendte måde bliver spøgelse mere sandt ved netop ikke at indeholde en sandhed. Derrida etablerer en hauntologi til erstatning af de forvrængende ontologier; som han foreslår: „Let us call it a hauntology“ (op.cit.10).

Overskridelse og dekonstruktion

„Ein Gespenst geht um in Europa – das Gespenst des Kommunismus.“ Denne berømte åbningsætning fra Marx' kommunistiske manifest (1848) er startpunktet for Derridas sammenkædning af ontologikritik og spøgelsesfigur, han fortsætter: „Alting begynder med, at et spøgelse viser sig.“ Til brug for sin genlæsning af Marx og den bredere ontologidekonstruktion peger Derrida på distinkte træk ved hjemsgelser. Figuren „gespenst“, „spøgelse“, „ting“ er relevant for Derridas mistroiske projekt. „Spøgelse“ peger hen imod dekonstruktive temaer: deplacering, spor, forskydning, forskel; et spøgelse har ingen essens, ingen kerne. Det er hult. Derrida definerer spøgelse som noget, der kommer igen og dog kommer for første gang, som noget, der ikke har et indre, men som dog peger hen imod noget essentielt, som noget dislokeret,¹⁴ det henviser til den forgangne krop. Spøgelse bevæger sig der, hvor „the time is out of joint“.¹⁵ Gennem hele teksten henviser Derrida til Shakespeares Hamlet for at udfolde sit tema. Selvfølgelig er

det Hamlets fars spøgelse, der interesserer Derrida. Kongen ligner sig selv, men spøgelse er ikke identisk med kongen. Derrida skriver:

Det er noget, man faktisk ikke kender, og man ved ikke, om det faktisk er, om det eksisterer, om det lyder et navn og svarer til en essens. Man ved det ikke: ikke af uvidenhed, men fordi dette ikke-objekt, dette ikke-værende tilstedevær, dette nærvær af en fraværende eller bortgået ikke længere hører hjemme under viden. I al fald ikke længere det, som man mener, man kender som viden. Man ved ikke, om det er levende eller dødt (Derrida 1994:6).

Det er besynderligt at følge, hvordan Derridas brug af begreberne „spøgelse“, ting“ og „gespenst“ minder om den måde, spøgelsesjægerne taler om det: uden identitet, dislokeret, noget, der atter og atter hjem søger samme sted uden at vide det, eftersom spøgelse har ekstremt lille hukommelse (som en spøgelsesjæger forklarede mig). De er parallelle snarere end af forskellig analytisk karakter. Dette sammenfald af analytiske niveauer tyder på, at Derridas spøgelsesovervejelser foruden som metafor at rette sig mod fransk venstrefløjsfilosofi faktisk også indfanger, hvorledes spøgelseskategorien bruges konkret i empiriske kontekster. Derrida viser destabiliserende aspekter gennem spøgelsesmetaforen – vore hjem søgelser har en decideret destabiliserende effekt på de hjem, hvori de foregår. Hvor spøgelse *repræsenterer* det ustabile for Derrida, *er* det stabiliteten selv i vore eksempler.¹⁶ I vor felt fører denne spøgelsesdestabilitet til undtagelsestilstand i hjemmene. Det, at hjem normalt har stabilitet som kendetegn, kan hænde at gøre hjem søgelser i hjem endnu mere uhyggelige og grænseoverskridende end alle andre gespenster. „Something is rotten in the state of Denmark,“ udbryder Marcellus, netop da Hamlet bereder sig på at følge spøgelse. ... ‘Hvorhen?’“ (op.cit.10).

I dette forsøg på at følge spøgelse gennem beretninger om hjem søgelser og hjem ser det ud til, at Derrida viser en vej, hvorad det lader sig gøre at medtage sabotagen, overskridelsen og hulheden. Dette greb giver mulighed for at artikulere ikke blot, at spøgelseserfaringen findes i en kontekst af stabile sociokulturelle mønstre af territorialisering og ejendomsret eller spatiosociale forestillinger om hjemmet som filer og celle, virkninger af grænser og foringer over for åbninger og flydende rum. Dette greb gør det muligt at medtænke mere ustabile aspekter. Spøgelse forstået med Derrida som noget, der ikke har et indre, men som dog peger hen imod noget essentielt, repræsenterer ikke blot, det inkarnerer forskydning og destabilitet (hic et ubique!). Hjem søgelsen peger desuden videre. Den peger på ellers stabile sociokulturelle formationers anden side. Således peger hjem søgelsen på hjemmets ustabile skyggesider, på uhyggen i hyggen, som Freud formulerede det, eller, med Derrida, det ikke-værende tilstedevær (ibid.). Hvor

hjemmet typisk forstås som nærværets sted, artikulerer hjemmets det normalt ikke-artikulerede fravær i nærværet. Spøgelset peger på dette ved at være til stede og uden for tid og sted samtidig. Hjemmets virker som forstærker af forskydninger og sprækker. Hjemmets er på overdrejet. Den hjemmets søger at stabilisere og generobre sit territorium. Derridas påstand er, at denne tilstand kendetegner vore erfaringer, dens forskydninger og overskridelser i mere bred forstand. Hjemmets er der altid – og alligevel ikke.

Nu er det tredje gang, jeg bringer det op i *Tidsskriftet Antropologi* (Raahauge 1997, 2001), jeg gør det igen. Tvivlen og fornemmelsen af, at tiden er af led, blev nemlig glimrende performeret for nogle år siden af en ældre kustode på Rosenborg. Vi stod i Riddersalen, da jeg spurgte ham, om det spøgelse der, hvortil han svarede: „Nej, jeg har ikke set ét eneste spøgelse i de 300 år, jeg har været på dette sted“ og forsvandt bag nogle museumsting.

Noter

1. „Hjemmets huse“ er del af forskningsprojektet „Fornuftens grænseflader“ ved Institut for Antropologi, med Sidsel Busch, Steffen Jöhncke, Vibeke Steffen og Tine Tjørnhøj-Thomsen, se også hjemmesiden <http://antropologi.ku.dk/magi/>. Tak til Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation, der finansierer dette forskningsprojekt.
2. De fleste oplevelser af hjemmets sætter den hjemmets i en ubehagelig situation, fordi det vante synes uvant, det oplevede uforklarligt. Spøgerier opfattes dog ikke altid som ubehagelige, og flere fortæller, at de ikke bliver bange i situationen. Det er gentagelsen, de daglige indslag, der kan være ubehagelige, fordi de ikke kan forklares og kontrolleres. Desuden er der eftervirkningen: At forstå sig selv som en, der ser spøgelse, synes mange er ubehageligt. (For uddybning af dette misforhold mellem det, man erfarer, og det, man mener, er del af virkeligheden, se Raahauge 2008c).
3. Översen refererer til titlen „överste“, oberst på svensk.
4. Familien kendte mr. Miller og kender især søsteren til mr. Millers enke. De kender også den familie, der har bygget huset.
5. Freuds tidstypiske tro på, at mennesket går mod stadig mere rationelle stadier repræsenterer en rationalitetsform, der ekskluderer hjemmets. Freud bortmaner dem ligefrem. Men de kommer tilbage igen, ikke som en regres til tidligere tiders forestillingsverdener, snarere som en integreret del af nutidens højteknologiske samfund. Med andre ord står diskussionen ikke mellem rationelt eller irrationelt, men har bevæget sig hen imod andre fronter (dog ikke for alle, se fx <http://www.skeptica.dk/>). Det er disse nye perspektiver, fornuftens grænseflader søger at overveje gennem begrebet om det arationelle. Dette analytiske skift reflekterer et skift i den empiriske felt. Her er interessen for okkulter emner, gengangeri, spiritisme og lignende voksende og glider gnidningsløst ind i det kontemporære samfund. Se fx Bendiksen's afhandling om clairvoyance (Bendiksen 2008).
6. Genkendelse, repetition og mekanisk liv som elementer i uhygge fremanalyserer Freud blandt andet af Hoffmanns mesterlige novelle Sandmanden (1954 [1815]).
7. Dette spørgsmål om det uhyggelige betingelser i vor tids sociokulturelle ramme har jeg overvejet siden mit feltarbejde om rumopfattelser blandt velhavere i Århus i 2001-2002. Husene

betød meget for deres beboere, men ordet „hygge“ optrådte nærmest aldrig. Det bemærkede jeg, da det stod i modsætning til en boligundersøgelse, jeg foretog i 1996 (Raahauge 1996), hvilket fik mig til at overveje relationen mellem forskellige hjem og hygge/uhygge-aspektet som et sociospatiale felt (Raahauge 2007a). Også i forbindelse med et mindre feltarbejde i velhaverkvarterer i Frederikssund og Sønderborg i 2006 dukkede temaet op (Raahauge 2007b, 2007c). Især forekommer fladskærme, store vinduesflader og flydende rum at være en decideret anden rumlig betingelse for hygge og uhygge end tidligere boligernes mere forede, aflukkende ruminddelinger, en rumlig betingelse, der gør, at hjemmene sjældent omtales som „hyggelige“ eller i modsætning til „uhygge“. De sidstnævnte feltarbejder er foregået i velhaverkvarterer, hvilket også kan have haft betydning for den manglende hyggereference.

8. Sådanne oplevelser med teknologi er velkendt fra filmverdenen, specielt filmen *Poltergeist* handler om interrelationen mellem mennesker og medier (i *Poltergeist* det fjernsyn, lillesøster forsvinder ind i). Måden, hvorpå episoder som den med cd-afspilleren opleves, kan relateres til sådanne film. I øvrigt er det bemærkelsesværdigt, at disse oplevelser især har at gøre med den teknologi, der virker formidlende (cd-afspilleren formidler lyd, tv'et formidler billeder og lyd etc.).
9. En spøgelsesjæger, jeg talte med, mener, spøgelser er interesserede i elektricitet, da det er en kilde til energi for dem.
10. Barnet var to år gammelt, da de flyttede dertil.
11. Denne baggrund af hjem i hus er den specifikke scene for de uhyggelige spøgerier. Som nævnt i indledningen er dette forhold anderledes i caféer, på udstillingssteder, i børnehaver og i andre huse uden hjem, men med hjemssøgelse.
12. Spøgelse som residualkategori kan forstås som parallel til det melanesiske begreb mana, et vanskeligt definerbart ord for kraft, blot i en dysforisk version (Raahauge 2008b). Marcel Mauss (2001 [1902]) beskriver mana i sin magiteori, og i sin introduktion til Mauss' øvre foreslår Lévi-Strauss at fortolke begrebet som en flydende signifiant, en semantisk funktion, der kan overkomme modsætninger i symbolsk tænkning – ren form (1989 [1950]:63-4). Den konkrete erfaring forstås som noget, men begrebet spøgelse er et tomt begreb for noget, den hjemssøgte ikke ved, hvad er. Hjemssøgelsen er det, den hjemssøgte erfarer: Noget sker. Det kan så tilskrives et spøgelse: Nogen gør noget. Den hjemssøgte etablerer på denne måde en handlende kraft til forklaring af uforståelige hændelser. Spøgelse/hjemssøgende som spøgeri/hjemssøgelse virker for den bespøgte/hjemssøgte som måder at artikulere uforståelige erfaringer af noget. Tak til min referee, der bragte mig på sporet af dette spil mellem den hjemssøgtes erfaring (spøgeriet som en form for agens i rummet) og dennes forestilling om, at en sådan agens forudsætter en agent (et spøgelse).
13. Citatet herunder er del af en kommentar fra ovennævnte referee angående antropologens besøg både her og der: „Som antropolog eller som gespenst?! Man foranlediges faktisk, måske på grund af manus' suspenseagtige karakter, til at se forfatter som en del af fænomenet, som 'hjemssøgende'. Han/hun tiltrækkes af steder, som også tiltrækker andre kræfter/agenter; det leder tanken på hekseriets 'annonciateur', den der definerer en serie hændelser som forårsaget af hekseri, og som netop derigennem navngiver og definerer hele fænomenet som hekseri! Med andre ord rejser der hermed vigtige spørgsmål om forskerens interagens i/med felten.“ Dette er en væsentlig pointe, også i en mere bred forstand. Denne felt katalyserer spørgsmål af generel karakter, også dette, der angår refleksivitet og feltarbejde i en ganske håndfast, empirisk forstand. Denne antropologens tilstedeværs rolle for hele feltarbejdet er en del af alle feltarbejder, men bliver tydeliggjort af vor luftige felt. Antropologens rolle som hjemssøgende er uomgængelig, i dette feltarbejde er det i højere grad, end jeg før har været ude for, en rolle, der også indebærer en vis form for maning: Hjemssøgelsen går måske ikke væk, men de bliver mindre truende, når de er til at tale om med én, der tager dem alvorligt som felt, endda med visitkort, der viser universitær blåstempling. Det refleksive indebærer altså både en hjemssøgelsesdel (det hule spøgelse, der peger på noget essentielt, som vi senere skal se Derrida pointere) og en bortmanende del (det essentielle skifter karakter til en mere ufarlig figur, når det deles, uden man udpeges af det sociale som afviger).

14. „Hic et ubique!“ (her og alle vegne) udbryder Hamlet, da genfærdet, „hans faders ånd“, har flyttet sig et andet sted hen (Shakespeare 1979 [1601], akt I, scene 5, s. 274).
15. „Ak, tiden er af led og svær at rette; kvalfuldt at være født, og født til dette“, udbryder Hamlet i sin afsluttende replik efter scenen, hvor han møder genfærdet (op.cit., akt I, scene 5, s. 274).
16. Det er ikke intentionen at forstå, hvorfor nogen ser spøgelser, snarere, hvilke betydninger det tillægges. Her er Derrida væsentlig, fordi han ligeledes (men metaforisk) fokuserer på spøgelseskategoriens indhold snarere end dens grund.

Nøgleord: Hjem søgte huse, rum, ekstrapmaterialitet, Danmark.

Litteratur

- Bendiksen, Ida Marie Behr
2008 Et åndehul. En antropologisk analyse af clairvoyantes tro, tegn, tolkning og tale. Specialrækken nr. 484. København: Institut for Antropologi.
- Derrida, Jacques
1994 Spectres of Marx, State of the Debt, the Work of Mourning and the New International. London: Routledge.
- Freud, Sigmund
1998 [1919] Det uhyggelige. Rævens Sorte Bibliotek. København: Forlaget Politisk Revy.
1999 [1919] Das Unheimliche. I: S. Freud: Gesammelte Werke, Chronologisch Geordnet. Zwölfter Band, Werke aus den Jahren 1917-1920. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Heijnen, Adriënne
2006 Da jeg sov sammen med min svigermor. Refleksioner over drømme og døden. Jordens Folk 41(2):22-7.
- Hoffmann, ErnstTheodor Amadeus
1954 [1815] Sandmanden [Der Sandmann]. I: E.T.A. Hoffmann: Halvtreds Mesterfortællinger. København: Det Schönbergske Forlag.
- Mauss, Marcel
2001 [1902] A General Theory of Magic. London: Routledge.
- Nitter, Birgitte
2006 Der det skjulte kommer til syne. Jordens Folk 41(2):28-35.
- Raahauge, Kirsten Marie
2008a Human and Supernatural Residents: Haunted Houses in a Global Context. Proceeding from the Conference Home & Urbanity held at the University of Copenhagen 29.-31. October. København: Centre for Housing and Welfare.
2008b Magical Landscapes and Designed Cities, in Post City II: Constructing Significant Spaces, Knowledge, Technology, and Policy. Springer Journal 21(4):175-80
2008c Spøgelser. I ulave med døden. Jordens Folk 43(2):56-62.
2007a En Århusantropologi. Ph.d.-afhandling. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
2007b In and out of the House. Housing Hau in Sønderborg and Frederikssund. Knowledge, Technology, and Policy. Springer Journal 20(3):281-9.
2007c Ved vejen. I komplekset, Om det globale, det lokale og det materielle. Dansk Sociologi 18(4):31-49.

-
-
-
- 2001 Samling og samlere. Tidsskriftet Antropologi 43-44:5-13.
1997 Museumsrum. Tidsskriftet Antropologi 35-36:199-207.
1996 Boligdrøm: Hjemme hos 90'ernes 25-35-årige. København: Det etnologiske forskningscenter Kimming.

Reumert, Rannveig Lárusdóttir
2007 Magi og forførelse. Ånder og socialitet i det islandske fortællerum. I: I. Sjørølev (red.): Scener for samvær. Ritualer, performance og socialitet. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Shakespeare, William
1979 [1601] Hamlet. I: W. Shakespeare. Dramatiske værker. Oversat af V. Østerberg. København: J.H. Schultz Forlag.